
EFES MÜZESİ'NDEN SENATÖR HEYKELİ ÜZERİNE TARİHLENDİRME ÖNERİSİ

Durmuş ERSUN¹

Öz

Çalışmada Ephesos antik kentinde St. Paul tepesinde ele geçen ve Efes Müzesinde sergilenen toga giyimli heykele tanımlama ve tarihlendirme önerisi getirilmektedir. Toga sadece Roma vatandaşlığı ayrıcalığına sahip bireylerce giyilebilmekte olup Cumhuriyet Dönemi ortalarından Geç Antik Çağ sonlarına kadar giyimi gerçekleştirilen bir elbisedir. Ephesos togalı heykelinin giymiş olduğu elbisenin tip başlangıcı Augustus Dönemine karşılık gelmektedir. Söz konusu tip Augustus Döneminden başlayarak formunda ufak değişikliklerle MS 2. yüzyıl sonlarına kadar giysi repertuarındaki popülaritesini korumaktadır. Eser, ayağında giymiş olduğu calceus senatorius botundan dolayı senatör olarak tanımlanmaktadır. Mimari buluntu konteksti bilinmeyen heykele elbisenin umbo, balteus, sinus, lacinia, ima toga bölümleri, işçilik, stilistik özellikler ve dönemin benzer örneklerinden yola çıkılarak tarihlendirme önerisi getirilmektedir. Roma Dönemi heykeltıraşlığı literatürüne eserin kazandırılması amacıyla sırasıyla tanım, tip ve üslup analizi, ikonografik değerlendirme ve tarihlendirme önerisi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ephesos, Roma heykeltıraşlığı, senatör, heykel, Roma elbisesi, statü.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, ersundurmus@gmail.com. ORCID: 0000-0001-9559-8313

Makale gönderilme tarihi: 27 Ocak 2021, Makale kabul tarihi: 12 Mart 2021

Makale türü: Araştırma Makalesi

DATING PROPOSAL ON THE STATUE OF THE SENATOR FROM THE EPHEBUS MUSEUM

Durmuş ERSUN

Abstract

In this study, a definition and dating proposal is made for statue dressed in toga which was found on St. Paul hill in the ancient city of Ephesus and it is exhibiting in the Ephesus Museum now. Toga could only be worn by Roman citizens. Toga is a dress that was worn from the Republican Period to the end of the Late Antiquity. The form of the dress was changed more than once from the Republic Period to the Late Antiquity. The type beginning of the dress of the Ephesus toga sculpture is dated to the Augustus Period. Despite of minor changes in dress form, it remained popular in the garment repertoire until the end of the 2nd century AD. Because of the calceus senatorius shoe, the statue identified as a senator. Although the architectural find context of the statue is not known, it is suggested to date it based on the dress sections. The dress sections are umbo, balteus, sinus, lacinia and ima toga. In addition to the dress sections, workmanship, stylistic features and similar examples of the period are used for dating. Here, it is aimed to bring the work to the Roman Period sculpture literature. For this reason, definition, type and style analysis, iconographic evaluation and dating are made respectively.

Key Words: Ephesus, Roman sculpture, Senator, Statue, Roman Dress, Status.

Giriş

Giysi ile vücudu örtmenin ardında yatan en temel sebepler insanların fiziksel, psikolojik ve sosyokültürel ihtiyaçlarıdır. Başlangıcında vücudu örtmek amacıyla geliştirilen pratik, zamanla toplumun gerekliliğine göre değişim göstermiştir. Başlangıç aşamasından günümüze kadar olan süreçte giysilere çeşitli anlamlar yüklendiği görülmektedir. Günümüz örneklerinde de bu durum açıkça görülebilmektedir. Herhangi bir anlam barındırmayan sıradan giysiler giyilebildiği gibi toplumsal statüye göre değişim gösteren anlamlara sahip elbiseler de giyilmektedir. Geçmişte de günümüz örneklerinde olduğu gibi statü durumunun gerekliliği elbise giyiminde çeşitliliğe yol açmıştır. Örneğin Roma Döneminde günlük yaşamda sıkça giyilen ve bir statü durumu belirtmeyen giysi palliumdur (Ersun, 2019: 21). Buna karşın toga ise sadece Roma vatandaşlığı ayrıcalığına sahip kişilerce giyilebilen ayrıcalıklı statü durumuyla ilişkilendirilen bir elbisedir (Smith, 2006: 36, 100; Fejfer, 2008: 184). Toga elbisesine eklenen erguvan renkli yaka hattı, elbise altına giyilen gömlek, botlar ya da elde taşınan ikonografik objelerle giyen kişinin statü durumu belirtilmektedir. Günümüzde bu durum hâkim ve öğretim üyelerinin cüppeleriyle kıyaslanabilir. Her iki meslek kolunun giymiş oldukları cüppelerde statü amaçlı yaka temsillerinin varlığı görülmektedir. Toga elbisesinde de üst düzey yetkililerin ayırımına praetexta (Niemeyer, 1968: 46) ya da lorum (Gehn, 2012: 63) adı verilen yaka bileşenleriyle varılmaktaydı. Benzerlik bu bağlamda geçmişten gelen bir geleneğin devamlılığı niteliğinde yorumlanabilir. Ephesos togalı heykelinin senatör kimliğini elbise altına giymiş olduğu calceus senatorius (senatör botu) doğrulamaktadır. Senatör kişiliği doğrulanan esere benzer örnekler yardımıyla tipolojik ve stilistik değerlendirmeler ışığında tarihlendirme önerisi getirilmektedir.

Eserin Bilgileri

Eserin Envanter Bilgileri

Efes Müzesi Envanter Numarası: 2021

Buluntu Yeri ve Yapısı: Ephesos, St. Paul Tepesi

Ölçüler: Y. 133 cm; G. 55 cm; D. 31 cm.

Malzemesi: Orta grenli mermer

Tarihlendirme: Erken Antoninler Dönemi (Geç Traianus-Erken Hadrianus Dönemi)

Eserin Tanımı

Toga giyimli senatör heykelidir (Görsel 1). Baş ve her iki el heykelden eksik parçalardır. Eksik olan baş ve her iki el ayrı bir biçimde çalışılmıştır ve sonradan eklenmiştir. Arka bölümde elbise hatları kabaca detaylandırılmıştır. Sağ kol aşağıya doğru hareket etmiştir. Sol kol dirsekten bükülmüştür ve öne doğru uzanmıştır. Heykel, toga altında bol kesimli tunik giyimlidir. Balteus, sağ kalçadan sol omuza diyagonal bir biçimde uzanmıştır. Balteus üzerine “U” formu umbo yuvarlatılmıştır ve devamında sol omuza diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Sinus, sağ bacağın alt bölümünün ortasına kadar indirilmiştir ve oradan sol omuza uzanmıştır. Elbisenin sonu sol omuzdan arkaya atılmıştır. İma toga köşesi sağ ayak bileği üzerinde sivriltilmiştir ve sol kolun ön bölümünün üzerine diyagonal bir biçimde yükselmiştir. Elbise köşesini oluşturan lacinianın sol bacağın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir kısmı takip edilebilmektedir. Togalı heykel dairesel biçimlendirilen bir kaide üzerine konumlandırılmıştır ve ayağında calceus senatorius giyimlidir. Vücut ağırlığı sağ bacak üzerine konumlandırılmıştır. Sol bacak ise dizden bükülmüştür ve hafif yana hareket etmiştir. Sağ bacağın bitişiğinde 4 sıra halinde 16 kitap rulusunun bir araya getirilmesiyle oluşturulan 26x16 cm ölçülerinde destek konumlandırılmıştır.

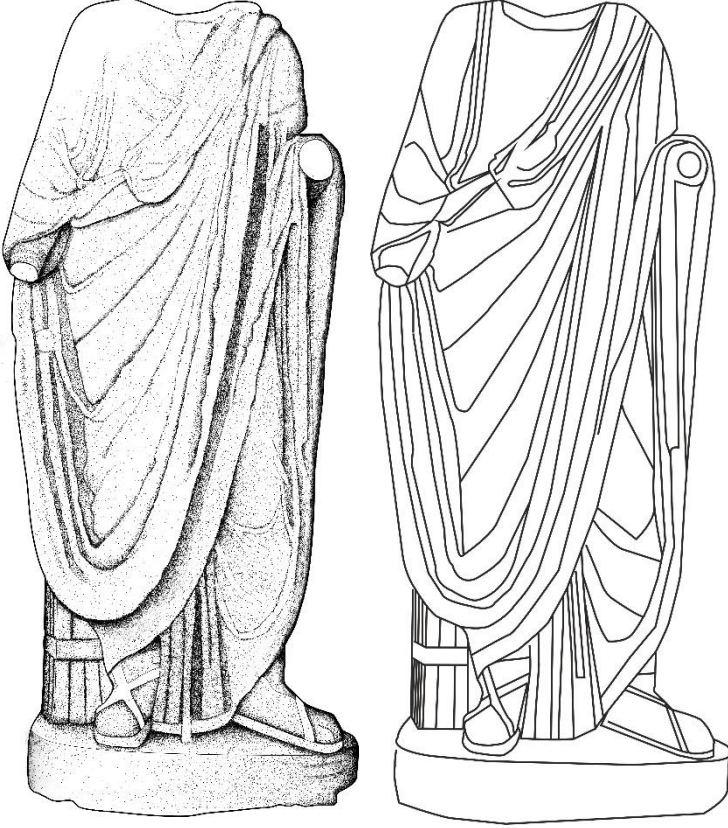

Görsel 1: Ephesos Senatör Heykeli.

Tip ve Üslup Analizi

Toga sadece Roma vatandaşı olan kişilerce giyilebilen bir elbisedir (Kleiner ve Kleiner, 1982: 125). Elbisenin kökeni “Kökleri antik kaynaklara göre Lydia ve Etrüsk geleneginden gelmekte ya da Peloponnesos üzerinden gelerek Yunan etkileri taşımaktadır” şeklinde kabul görmektedir (Durugönül ve Dinç, 2017: 93). Toganın en erken rol modelinin Cumhuriyet Döneminden itibaren varlığı bilinmektedir (Niemeyer, 1968: 41). Tarihsel süreç içerisinde Geç Antik Çağ’a kadar değişikliğe uğrayarak elbisenin giyimi gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet Dönemi içerisinde takip edilen elbisenin ilk hali yarı dairesel kesimlidir (Wilson, 1923: 275). Yarı dairesel kesiminin yanı sıra Yunanların himation elbisesiyle oldukça benzerdir. Bu benzerlikten yola çıkan araştırmacılar bu tipteki elbiseyi “Pallium Tipinde Toga” olarak adlandırmaktadır (Korkut, 2000: 187). Cumhuriyet Döneminde balteus ve lacinia ile birlikte elbise temsil edilirken, Augustus Döneminde elbiseye sinus ve umbo olarak isimlendirilen iki bölüm eklenmiştir (Kockel, 1993: 17). Elbiseye eklenen bölümler ile Augustus Döneminde tip değişikliğine gidilmiş ve tam dairesel bir form kazanmıştır (Bieber, 1967: 40; Böhme-Schönberger, 1999: 157). Bu nedenle Ephesos’lu senatörün giymiş olduğu elbise tipinin köken başlangıcı sinus, umbo bölümlerinin varlığıyla Augustus Dönemi ile başlatılmakta ve tam dairesel kesimiyle tip ve üslup bakımından Cumhuriyet Dönemi formundan ayrılmaktadır. Togonalı heykellerin tip ve üslup analizine yönelik en erken çalışma 1665 (Rubeni ve Pauli, 1665) yılına kadar uzanmakta olup bugüne kadar ki en kapsamlı çalışma 1990 yılında ortaya konulmuştur (Goette, 1990). Goette bu tipteki togalı heykelleri değerlendirirken üç önemli kıstas ortaya koymaktadır. Bunlar sırasıyla: “Umbonun balteus üzerinde yuvarlatılması, ima toga köşesinin sivriltilmesi ve lacinianın sol bacağı diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir kısmının takip edilmesi” şeklindedir (Goette, 1990: 41vd.). Bu tipteki heykelleri araştırmacı bu bağlamda “MS 2. Yüzyılın U Formlu Umbolu Togonalı Heykelleri” başlığı adı altında değerlendirmektedir (Goette, 1990: 42). Ephesos örneğinde de diyagonal balteus üzerine “U” formulu umbo yuvarlatılmış, ima toga köşesi sivriltilmiş olup sol diz kapağı yüksekliğinden itibaren bacağı büyük bir bölümü takip edilebilmektedir. Giysi tipolojisi bakımından Goette’nin verdiği sınıflandırmada Ephesos togalı “MS 2. Yüzyılın U Formlu Umbolu Togonalı Heykelleri” kapsamına girmektedir. MS 1. yüzyıl örneklerinden eseri ayıran bir diğer önemli kıstas lacinianın verilışıdir. Lacinianın diz kapağı yüksekliğinden itibaren büyük bir bölümünün MS 2. yüzyılın örneklerinin neredeyse tamamında takip edilen bir işleniş olduğu ortaya konulmaktadır (Goethert, 1939: 214). Eseri MS 1. yüzyıl örneklerinden ayıran en önemli özelliklerden biri, Ephesos

togalsının hem cepheden hem de iki yan kısmındaki ayrıntılı işçiliğidir. MS 1. yüzyıl örneklerinde tek yönlü cepheden bir işleniş söz konusuysen, MS 2. yüzyıl ile birlikte artık üç yönlü bir işçilik hakimdir (Goette, 1990, 49).

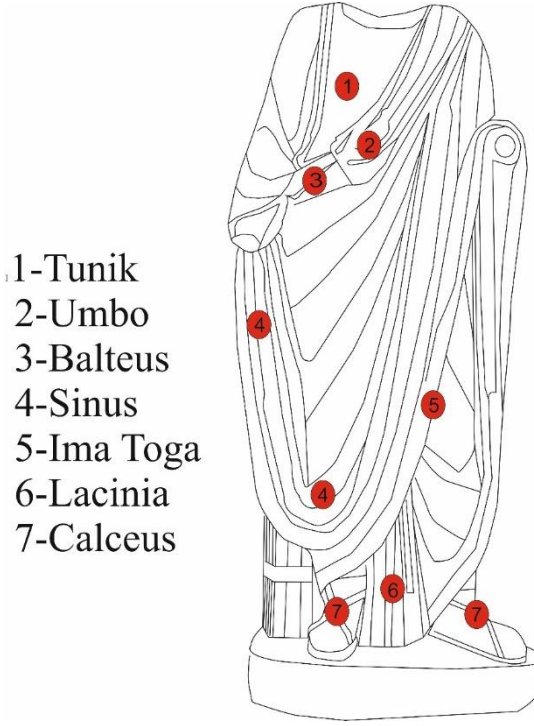
Görsel 2-3: Ephesos senatör heykelinin çizimleri.

Eserin giymiş olduğu gömlek üzerindeki toga kumaşının omuz ve kollardan aşağı sarkıtılması, derin kanalların oluşturduğu kumaş kıvrımları Traianus Dönemi heykel sanatında takip edilebilen stilistik özelliklerdendir (Özgan, 2013: 82). İmparator Traianus Döneminde çok sık ele alınan konulardan biri de Roma, Traianus Forumu'nda esir alınan Dakeler'i betimleyen barbar yontularıdır (Özgan, 2013: 82, res. 77-79). Barbar yontuları ile Ephesos örneği arasında kıvrım düzenlemesi bakımından stilistik olarak bağlantı kurulabilmektedir. Togalı heykelerde MS 2. yüzyılın 40'lı yıllarından itibaren matkabın kullanımının hissedilir düzeye ulaşması, ayak geçişleri,

giysi kıvrımlarındaki yüksek plastik gelişim ve elbisenin hacim kazanması heykel sanatında takip edilen özelliklerdir (Oberleitner, 2009: 268). Tip ve stil bakımından da eser MS 2. yüzyılın ortaları veya sonrası bir döneme ait değildir. Elbise tipolojisi ve stil bakımından eser ile Anadolu'da Bursa (İnan ve Rosenbaum, 1966: No. 254) ve Afyon (Özgan, 2013: 82-83, res. 75a-c) Müzelerinde sergilenen heykeller arasında bağlantı kurulabilir. Hem toga tipolojisinde hem de stil bağlamında bir örtüşme söz konusudur. Afyon Müzesi togalı heykeli Traianus Dönemine tarihlendirilmektedir (Özgan, 2013: 83). Bursa Müzesi örneği ise Hadrianus Dönemine tarihlendirilmektedir (Goette, 1990: 49). Hem tip ve üslup hem de stilistik olarak Ephesos togalıyla bir diğer paralel örnek Nysa ad Maeandrum heykeli (Kadioğlu, 2011: 130-133, res. 17; 2014: 106-108, lev. 58, 4-8, 59,1) verilebilir. Kadioğlu Nysa ad Maeandrum togalı heykeli için Erken Antoninler ya da MS 2. yüzyılın 40'lı yıllarının sonu tarihini önermektedir (Kadioğlu, 2014: 106-108).

İkonografik Analiz

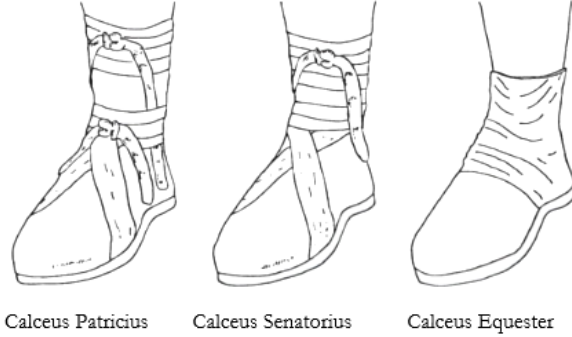
Ayağına giymiş olduğu bot ve sağ ayağın bitişiğine konumlandırılan kitap ruloların bir araya getirilmesiyle oluşturulan destek ikonografik bağlamda bilgi vermektedir. Toga altına üç tür botun giyimi bilinmektedir ve bunlar calceus olarak isimlendirilmektedir (Hurschmann, 1997: 934). Calceus kendi içerisinde patricius, senatorius ve equester olmak üzere üç türe ayrılmaktadır (Goette, 1988: 449; Goldman, 1994: 119; Havé-Nikolaus, 1998: 7). Giyimi kişinin toplum içerisindeki statüsüne göre değişim göstermektedir. Bunlardan calceus patricius, patrici sınıfı tarafından giyilen yüksek konçlu bot türüdür (Goette, 2013: 49). Calceus patricus dört adet bağcığa sahip olup bağcık çiftinin birisi ayak bileği civarından diğeri ise botun üst bölümünden olmak üzere iki kez düğümlemektedir (Sperti, 2009: 317). Calceus senatorius ise iki adet bağcığa sahip olup ayak bileğinin üst bölümünden bir kez düğümlemektedir (Havé-Nikolaus, 1998: 7). Calceus equester ise bağcığı olmayan düz bot çeşididir (Hurschmann, 1997: 934). Ephesos togalıının botu iki adet bağcığa sahiptir ve ayak bileğinin üst bölümünden bir kez düğümlemiştir. Bot çeşitlerinden calceus senatorius giyimlidir. Eserin ayağında betimlenen bot eserin senator kimliğini doğrulamaktadır.

Görsel 4: Elbisenin bölümlerini gösteren çizim.

İpucu niteliğinde bilgi sunan bir diğer ikonografik obje kitap rulolarının varlığıdır. Kitap rulolarının temsil ettiği anlamlardan birisi onurlandırmalardır (Goethert, 1939: 209-210). Kazanılan bir yarışmanın akabinde onurlandırma örneklerinin varlığı bilinmektedir. Roma'da Konservatoren Palast'ta bir niş içerisinde betimlenen ve yazıttan onurlandırıldığı anlaşılan Q. Sulpicius Maximus örnek olarak verilebilir (Goethert, 1939: 209, res. 4). Nişin her iki tarafında yer alan yazıtta şahsın MS 94 yılında gerçekleştirilen agonlarda şiir yarışmasında ödül kazandığı ve ödüllendirildiği anlaşılmaktadır (Goethert, 1939: 209). Onurlandırma anlamı dışında kitap ruloları kişinin eğitim ve öğretim durumuna işaret etmektedir (Özgan, 2003: 1; Fejfer, 2008: 192). Bu özelliğiyle elinde bulunduran kişinin okumayı seven kültür seviyesi yüksek ve entelektüel bir karaktere sahip olduğuna vurgu yapılmaktadır (Özgan, 2003: 1). Yanı sıra Ephesos togalı örneğinde olduğu gibi toplumda devlet idaresinden sorumlu kişilerin temsillerinde de vazifelerin gereği olarak ellerinde ya da destek olarak kitap rulosu temsillerine yer verilmektedir (Fejfer, 2008: 186, 200). Kitap rulolarının varlığı da burada kişinin senatör karakterini destekler niteliktedir.

Toga elbisesiyle birlikte sıklıkla senatörler ellerinde mappa ve sceptrum ikonografik objelerini taşıırken betimlenmektedir. Ephesos togasının her iki elinin eksik olması sebebiyle bu konuda ikonografik bağlamda bir çıkarım yapılamamaktadır.

Görsel 5: Elbise altına giyilen bot çeşitleri.

Sonuç

Ephesos örneği giymiş olduğu togası ile Roma vatandaşlığı statüsüne sahip bir bireye ait onurlandırma heykelidir. Elbisenin verdiği statü gereği Ephesoslu şahıs Anadolu lu yerli halktan üstün bir durumdadır. Ayağına giydiği bot ile vatandaşlık ayrıcalığının yanı sıra senatör olarak da bir statüye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bot ikonografisinden kişinin senatör kimliğine ulaşılmaktadır.

Eser e iki yönlü bir tarihlendirme önerisi getirilmektedir. Bunlardan ilki, tip değerlendirmesidir. Tip değerlendirmesi başlığı altında elbisenin bölümleri temel alınmaktadır. Eserin giymiş olduğu elbise tipinin başlangıcı Augustus Dönemi olarak kabul görmektedir (Goette, 1990: 29; Kockel, 1993: 17). Bu bağlamda eser için Augustus Dönemi sonrası kıstas alınarak tarihlendirme önerisi getirilmektedir. Augustus Döneminde başlayan moda MS 2. yüzyıl sonuna kadar elbise repertuarındaki popüleritesini heykel sanatında korumaktadır. Umbo, balteus, sinus ve lacinia bölümleri dikkate alınmış ve Afyon, Bursa ve Nysa ad Maeandrum örnekleri temelinde yapılan karşılaştırmalar neticesinde tipolojik olarak Erken Antoninler (Geç Traianus-Erken Hadrianus) Dönemine eser tarihlendirilmiştir. Tarihlendirme konusunda ikinci kıstas ise stil değerlendirmesidir. Hem ön hem de her iki

yan bölümdeki ayrıntılı işçiliği MS 1. yüzyıl örneklerinden eseri ayıran bir kıstastır. MS 1. yüzyıl örneklerinde cepheden gösterim modası hakimken MS 2. yüzyıl ile birlikte hem ön hem de her iki yan kısımda ayrıntılı bir işleniş söz konusudur. Bu yönüyle eserin stili MS 1. yüzyıl örneklerinden ayrılmaktadır. Elbise modası dikkate alınan Afyon, Bursa Müzeleri ve Nysa ad Maeandrum togalı örnekleri kıvrımların verilışı bakımından da paralel özellikleri göstermekte ve stilistik olarak eser ile örtüşen özellikler sergilemektedir. Traianus Forumunda esir alınan Daker yontuları (Özgan, 2013: 82, res. 77-79) stilistik olarak eseri destekleyen örneklerdir. Heykel sanatında matkap kullanımının hissedilir düzeye ulaşması, ayak geçişleri, giysi kıvrımlarındaki yüksek plastik gelişim ve elbisenin hacim kazanması özellikleri MS 2. yüzyılın ortaları veya sonrası dönemlerde takip edilen önemli stilistik özellikler arasındadır. Bu bağlamda eser stil olarak MS 2. yüzyıl ortaları ve sonrası örneklerle benzer bir işlenişe sahip değildir. Yapılan stilistik değerlendirme neticesinde de heykel Erken Antoninler (Geç Traianus-Erken Hadrianus) Dönemine ait özellikler sergilemektedir.

Kaynakça

- Bieber, Margarete (1967). *Entwicklungsgeschichte der griechischen Tracht: von der vorgriechischen Zeit bis zum Ausgang der Antike*, Berlin, Mann.
- Böhme-Schönberger, Astrid (1999). *Kleidung in traianischer Zeit. Traian in Germanien: Traian im Reich*, (Ed: Egon Schallmayer), Bad Homburg, Saalburgmuseum.
- Croom, Alexandra (2000). *Roman Clothing and Fashion*, Chalford, Amberly.
- Durugönül, Serra-Münteha Dinç-Ulus Tepebaş (2017). Kilikia Bölgesi Roma Dönemi Heykeltraşlığı, *Arkhe*, Sayı: 4, ss. 88-97.
- Ersun, Durmuş (2019). Anadolu Kökenli Heykeltraşlık Eserleri Üzerinde Görülen Himation ve Toga Giysileri, *Asobid*, Sayı: 6, ss. 17-39.
- Fejfer, Jane (2008). *Roman Portraits in Context*, Berlin, De Gruyter.
- Gehn, Ulrich (2012). *Ehrenstatuen in der Spätantike: Chlamydati und Togati*, Wiesbaden, Reichert.

D. ERSUN

KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of the Faculty of Letters

Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 1, (Nisan/April 2021): 1-13 (Atf için/To cite).

- Goethert, Friedrich Wilhelm (1939). Studien zur Kopienforschung I. *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Römische Abteilung*, Sayı: 54, ss. 176-219.
- Goette, Hans Rupprecht (1988). Mulleus, Embas, Calceus. Ikonografische Studien zu römischen Schuhwerk, *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts*, Sayı: 103, ss. 449-464.
- Goette, Hans Rupprecht (1990). *Studien zu römischen Togadarstellungen*, Mainz,
- Goette, Hans Rupprecht (2013). Die römische ‘Staatstracht’ toga, tunica und calcei, *Die Macht der Toga Dresscode im römischen Weltreich*, Regensburg, Schnell&Steiner, ss. 39-52.
- Goldman, Norma (1994). Roman Footwear, *The World of Roman Costume*, Wisconsin, The University of Wisconsin Press, ss. 101-129.
- Havé-Nikolaus, Felicitas (1998). *Untersuchungen zu den kaiserzeitlichen Togastatuen griechischer Provenienz*, Mainz, Verlag Philipp von Zabern.
- Hurschmann, Rolf (1997). Calceus, *Der Neue Pauly*, Sayı: 2, ss. 934-935.
- İnan, Jale-Rosenbaum, Elisabeth Alföldi (1966). *Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor*, London, The British Academy.
- Kadioğlu, Musa (2011). Vorbericht über die Arbeiten im Gerontikon von Nysa am Mäander (2006-2009), *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts*, Sayı: 126, ss. 107-154.
- Kadioğlu, Musa (2014). *Das Gerontikon von Nysa am Mäander. Forschungen in Nysa am Mäander III*, Mainz, Verlag Philipp von Zabern.
- Kleiner, Diana-Fred Kleiner (1982). Early Roman Togate Statuary. *Bullettino della Commissione archeologica comunale di Roma*, Sayı: 87, s. 125-133.
- Kockel, Valentin (1993). *Porträtreliefs stadrrömischer Grabbauten: ein Beitrag zur Geschichte und zum Verständnis des spätrepublikanisch-*

D. ERSUN

KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of the Faculty of Letters
Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 1, (Nisan/April 2021): 1-13 (Atf için/To cite).

frühkaiserzeitlichen Privatporträts, Mainz, Verlag Philipp von Zabern.

Niemeyer, Hans Georg (1968). *Studien zur statuarischen Darstellung der römische Kaiser*, Bonn, Habelt.

Oberleitner, Wolfgang (2009). *Das Partherdenkmal von Ephesos: Ein Siegesmonument für Lucius Verus und Marcus Aurelius*, Wien, Schriften des Kunsthistorischen Museums.

Özgan, Ramazan (2003). *Die kaiserzeitlichen Sarkophage in Konya und Umgebung*, Bonn, Habelt.

Özgan, Ramazan (2013). *Roma Portre Sanati II*, İstanbul: Ege Yayınları.

Rose, Brian (2015). The reliefs from the Julio-Claudian Sebasteion at Aphrodisias, *Journal of Roman Archaeology*, Cilt: 28, Sayı: 2, ss. 787-791.

Rubeni, Albert-Pauli Peter (1665). *F. De Re Vestiaria Veterum, Praecipue De Lato Clavo Libri Duo: Et alia eiudem Opuscula posthuma, quorum seriem adversa pagina exhibit*, Antverpiae ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti.

Smith, Roland Ralph Redfern (2006). *Roman Portrait Statuary from Aphrodisias*: Aphrodisias II, Mainz, Verlag Philipp von Zabern.

Sperti, Luigi (2009). Un togata velata capite da Grumentum, *Grumentum Romana*, Cilt: 4, Sayı: 1, ss. 315-321.

Stone, Shelley (2001). The Toga: From National to Ceromonial Costume, *The World of Roman Costume*, Wisconsin, The University of Wisconsin Press, ss. 13-45.

Korkut, Taner (2000). Überlegungen zum Aufkommen der Halbfiguren auf kleinasiatischen Grabstelen vom Hellenismus bis zur römischen Kaiserzeit, *Adalya*, Sayı: 4, ss. 181-194.

Zankler, Paul (1990). *Augustus und die Macht der Bilder*, München, Beck.

D. ERSUN

KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of the Faculty of Letters
Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 1, (Nisan/April 2021): 1-13 (Atıf için/To cite).

Wilson, Lillian May (1923). Histoire du costume antique, *ClPhil*, Cilt: 18,
Sayı: 3, ss. 273-277.

Görsel 1: Ephesos senatör heykeli (Foto: D. Ersun)

Görsel 2: Ephesos senatör heykeli çizimi (Çizim: H. Dülger)

Görsel 3: Ephesos senatör heykeli çizimi (Çizim D. Ersun)

Görsel 4: Elbisenin bölümlerini gösteren çizim (D. Ersun)

Görsel 5: Elbise altına giyilen bot çeşitleri (Goette, 2013, s. 49)